

УДК 821.163.2'06-31.09

МОДЕРНІСТИЧНЕ ВИРІШЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНФЛІКТУ В РОМАНІ Д. ДІМОВА “ПОРУЧНИК БЕНЦ”

Віра ДЯКІВ

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000
Кафедра слов'янської філології*

У статті аналізується вирішення психологічного конфлікту в романі видатного болгарського письменника ХХ ст. Дімітра Дімова “Поручник Бенц”. Дається загальна оцінка самотутніх характеристик героїв твору, особлива увага приділяється образу сучасної жінки, витвореному творчою уявою письменника. Досліджуються шляхи модерністичного вирішення психологічних конфліктів у романі.

Ключові слова: болгарська література, конфлікт, роман, психологічний конфлікт, модерністичне вирішення.

У літературній спадщині багатьох болгарських письменників спостерігається розмивання межі між реалістичною та модерністичною традиціями (таким чином не поривається зв'язок з певною літературною традицією), використання водночас реалістичних та модерністичних прийомів. Вкраплення модерністичного дискурсу помітне й у творах Дімітра Дімова – одного з найвидатніших письменників болгарської літератури. Його вважають своєрідним новатором у прозі: Д. Дімов – це, передусім, майстер соціально-психологічних романів. Критики часто порівнюють його талант із такими визначними постатями, як І. Вазов та Й. Йовков, П. Яворов та Х. Смірненський. Попри те, що Дімов не звертався до поезії – він писав прозові твори, надзвичайно пройняті ліризмом. Можна з упевненістю стверджувати, що творчість цього болгарського письменника перебуває на межі прози і поезії.

Оскільки Д. Дімов – дуже важлива і вагома особистість в історії болгарської літератури, його творчість неодноразово опинялася в центрі уваги болгарських і вітчизняних літературознавців. Творчий спадок письменника вивчали і детально аналізували В. Захаржевська¹, Д. Марков², П. Зарев³, П. Дінеков⁴, Г. Гачев⁵, Є. Іванова⁶ та ін. Однак їхні дослідження творчості прозаїка, як правило, мали біографічно-описовий характер і не вирішували питання повноцінної літературознавчої інтерпретації творів Дімова.

¹ Захаржевська В. Димитр Димов. Літературно-критичний нарис (про творчість болгарського письменника). Київ, 1978.

² Марков Д. Димитр Димов – романист // Марков Д. Болгарская литература наших дней. Москва, 1969. С. 139–158.

³ Зарев П. Димитър Димов // Българска класика. Т. 2. София, 1987. С. 327–379.

⁴ Дінеков П. Първите романи на Д. Димов // Дінеков П. Литературни образи. София, 1968. С. 295–304.

⁵ Гачев Г. Творчество Димитра Димова // Писатели стран народной демократии. Москва, 1958. С. 5–80.

⁶ Іванова Е. За първите разкази на Д. Димов // Литературна мисъл. 1975. № 1. С. 89–99.

Мета пропонованої статті – виділити елементи психологічного конфлікту в першому романі Дімітра Дімова “Поручник Бенц” (1938) і простежити вирішення його письменником-реалістом у модерністичному ракурсі.

Під поняттям “конфлікт” здебільшого розуміють зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, супроводжуваних складними колізіями. Як форму художнього освоєння і здійснення конфлікту в літературознавстві часто трактують сюжет. Художній конфлікт як створений письменником енергоносієм художнього світу містить у собі зародок цілісності твору, авторського світобачення, естетичну мотивацію всіх компонентів твору. Вагомість та естетична цінність конфліктів у художній літературі визначається не стільки їх урізноманітненням у зв’язку з розширенням тематичних пластів, скільки поглибленням вертикальної структури художнього конфлікту, яка занурена у підтекст твору і відображається в читацькому сприйнятті тексту.

Літературознавці, з погляду художнього втілення усіх різновидів конфліктів, цікавляться, передусім, двома їх типами: 1) конфлікти, персоніфіковані в групи дійових осіб з певними яскраво окресленими характерами, що діють у відповідних обставинах; 2) конфлікти, текстуально матеріалізовані в системі багатоголосся, яке відтворює автор від себе чи через оповідача, ліричного героя у формах сповіді, монологу, опису, медитації тощо. Якщо від античності до новітніх часів у світовій літературі домінували яскраві конфлікти у формі зіткнення, сутички небуденних особистостей (трагедії Есхіла, Сенеки, П.Корнеля, Ж.Б.Расіна, В.Шекспіра, комедії Аристофана, Ж.Б.Мольєра, П.Бомарше, драми Д.Дідро, Г.Ібсена), то наприкінці XIX ст. та у XX ст. в літературі освоювалися такі способи розкриття конфлікту, які вимагали співтворчості читачів і глядачів, пильної уваги до підтексту, до гри тих мотивів, які вирували в душах дійових осіб, але не виходили на поверхню сюжету. Письменники розкривали глибини психологічних, морально-етичних, ідеологічних конфліктів, оволодівали поліфонічним словом, яке, крім свідомості мовця, несло в собі “чужу” свідомість, наснажувалося духовними колізіями та ідейними конфліктами.

Дімітр Дімов – болгарський письменник світового значення, багатогранний майстер художньої прози XX ст. – також широко використовував конфлікти у своїх творах. Стихія автора – різні абстрактні психологічні явища, намагання заглибитись у людську природу і пізнати її. Саме тому велику увагу письменник приділяв з’ясуванню природи людської психіки, спробам пояснити вплив підсвідомого на поведінку людей, дізнатися, чим вони керуються у своїх вчинках. Основні психологічні конфлікти, зокрема протистояння чоловіка і жінки, Дімов-реаліст намагається вирішити у модерністичний спосіб.

Так, головною у романі Дімітра Дімова “Поручник Бенц” є колізія Ейтель Бенц–Олена Петрашева. За висловом Д. Маркова, це – “незвичайна, загадкова гра пристрастей у якомусь наглухо ізольованому від зовнішнього світу середовищі”⁷. Незважаючи на те, що місце дії твору – Болгарія, героями його є переважно іноземці. Це здебільшого німецькі офіцери, закинені вітром війни на чужину. Навіть головна героїня роману – рідкісна, хвороблива квітка, яка виросла на болгарському ґрунті – теж нечистокровна болгарка: Олена Петрашева – дочка болгарського генерала і французьки, від якої героїня успадкувала легковажність і вільну мораль (до того ж вільне володіння німецькою мовою дає підстави розглядати її як особу, адаптовану до німецької культури). Таким чином, читач мимовільно опиняється перед вибором, як її ідентифікувати. Перед цією ж

⁷ Марков Д. Дімітр Дімов // Сучасні болгарські письменники. Київ, 1962. С.255.

дилемою стоїть і сама героїня. Та, врешті-решт, у ній перемагає не болгарське чи французьке, закладене в генах, не німецько-австрійське, з чим її пов'язує мова, а левантинське, з чим Петрашеву поєднує її дитинство та юність в Царгороді і що найкраще характеризує темний бік її архетипної жіночої природи. Відомо, що змішування генів, крові носіїв різного типу темпераменту й національного характеру нерідко породжує жорстокі, безжальні особистості. Такою виявилася й Олена. В ній дивним чином поєдналися кокетство та почуття гідності, легковажність та недоступність, спокусливість та гордість. Такий контраст імпонує вихованим у строгому дусі німецьким поручникам, котрі захоплюються у болгарці всім французьким – тими рисами, що притаманні їхнім супротивникам по фронтовій лінії. У будь-яких ситуаціях для них героїня завжди залишається “фрейлейн Петрашевою” – так мало в ній власне болгарського, про що свідчить її поведінка після смерті доблесного батька. І позашлюбна вагітність, і часта зміна коханців, і витончена та вдосконалена методика фліртування, і мила підлість, з якою вона вміло обплутувала своїми сітями чоловіків, і властива їй імпровізаторська стихія кохання, що перетворює інтимні переживання у гру, в розвагу, у звичайну просту насолоду – все це настільки різко відділяє Олену від її оточення та часу, що виникає питання, коли і де героїня встигла так дебалканізуватися, зазнати й пережити стільки перипетій та докорів сумління у свої вісімнадцять років.

У романі “Поручник Бенц” Димітр Дімов створив образ героїні з винятковою долею, з неймовірними, неповторними рисами характеру. Після першого знайомства з фрейлейн Петрашевою залишається враження цілковитої гармонії – “...вражаюча тілесна краса й елегантна витонченість”⁸. Насправді ж Олена – загадкова монада, світ, замкнутий у собі. Хто вона? Чому ця жінка така несхожа на інших, така виняткова? Чому, володіючи не за роками зрілими думками й почуттями, вона така підступна та жорстока – і не лише у стосунках з іншими, а й щодо себе? На думку П. Зарева, існує лише одна відповідь на це питання: причина в тому, що це – “...фатальна натура, жінка розумна, з глибокими почуттями, але, на нещастя, безжальна у своїх пристрастях, тому й постійно страждає від жорстоких мук самотності. Вона несе в собі загадкову сором’язливість Сходу, ностальгію за чимось нездійсненим і, водночас, вражаючу салонну безпосередність сучасної світської дами”⁹. Через це образ головної героїні роману “Поручник Бенц” Олена Петрашева є нетиповим для болгарської літератури, водночас це яскравий приклад наслідування Димітром Дімовим модерністичної традиції, оскільки героїні такого типу трапляються й у письменників-модерністів інших літератур.

Мабуть, зайвим буде говорити про вроду Петрашевої, адже фізичною красою й чарівністю наділені всі героїні Дімова, навіть худорлява морфіністка Фані Хорн із роману “Приречені душі”. В Олені Петрашевій все прекрасне, привабливе і збуджуюче, навіть її чоло випромінювало найспокусливішу жіночність. У ній гармонійно поєдналися і краса, і розум. На думку її найближчого друга Андерсона, який був таємно й безнадійно в неї закоханий, Олена – “...на рідкість інтелігентна жінка і, водночас, вкрай експансивна. Спочатку вона приваблює саме цим, і лише згодом розкривається вся її чарівність”¹⁰. Ще коли героїня була зовсім юною, в її очах уже читалася зрілість, а думки й судження просто спантеличували.

⁸ Дімов Д. Собр. соч.: В 4-х т. Москва, 1977. Т.1: Поручик Бенц. Осужденные души. С. 12.

⁹ Зарев П. Димитр Дімов // Зарев П. Панорама болгарской литературы: В 2-х т. Москва, 1976. Т.2. С.321.

¹⁰ Дімов Д. Собр. соч. С. 29.

Сюжет даного твору можна звести до традиційного банального сюжету, який часто трапляється в журналах історій із життя та поширений серед голлівудської продукції зі щасливою розв'язкою: вона – молода, вродлива дівчина, він – звичайно ж, багатий чоловік (чи, принаймні, відомий). Подібним мотивам присвячені і популярні романи, і відомі драматичні твори різних письменників. 30-ті роки ХХ ст. у Болгарії не є винятком. Так, у центрі роману Дімітра Дімова “Поручник Бенц” – молода, вродлива, освічена провінційна дівчина, яка намагається уникнути або, принаймні, відтермінувати свою традиційно-патріархальну долю дружини-матері, вийти за рамки патріархальної моделі жіночності. Олена Петрашева – не за роками розумна дівчина, мрійниця, схильна до аналізу, наївна, недосвідчена і розпещена своїми родичами. Вона перебуває у перехідному віці – вже не є дитиною, але ще й не доросла жінка. Не маючи якоїсь конкретної цілі в житті, героїня чекає на ідеального (тобто недосяжного) чоловіка. Однак сама фрейлейн Петрашева – повна протилежність патріархального ідеалу дружини-матері, тому й доля в неї зовсім інша...

Роман Д. Дімова “Поручник Бенц” є розповіддю про те, як дівчина не хоче і їй не вдається – а не вдається через те, що не хоче – стати жінкою. Головна героїня нагадує образ із сецесійно-символічних концепцій жіночності, в яких жінка в одних випадках нагадує дитину, а в інших – “демона”. Так чи інакше, в центрі твору – “вона” і її перехід – як від дитинства до зрілості, так і від традиційного до модерного. Водночас у романі йдеться і про “нього” – людину епохи модерну, яка має прийняти модерну жінку і стати їй партнером у коханні, шлюбі й батьківстві. Звичайно ж, “він” став модерним задовго до “неї”, оскільки мав змогу подорожувати, воювати, експериментувати і навіть допускати помилок у рамках найбільш традиційно-консервативної світоглядної моделі. Так, головний герой роману – німецький лікар Ейтель Бенц, молодий, розумний, спокійний і абсолютно “правильний”, з тілобудовою спортсмена та обличчям кінозірки. Ейтель – учасник Першої світової війни, яка закинула його у чужу країну, де він сумлінно працює лікарем, задовольняючись повсякденними радощами життя. У Німеччині у нього залишилася мати, що з нетерпінням чекає на повернення сина. Для нього не існує проблеми вибору, він йде за правилами, які диктує йому життя. Всі епізоди минулого Бенца, пов'язані з жінками, не відзначалися ні якимось особливим захопленням, ні смутком. Тому поручник навіть не припускає, що його врівноваженість, холодний спокій можуть бути коли-небудь порушені. Та все ж душевні сум'яття й переживання не оминають його, і створює цю бурю в житті лікаря не хто інший, як жінка – Олена Петрашева. Абсолютно очевидним є той факт, що ці герої створені одне для одного, щоб взаємодоповнити єдине ціле, і про це ми довідемося вже при їхній першій зустрічі. Вже тоді Бенц зрозумів, що його спокійне життя вийшло зі звичної, рутинної колії.

Захоплення лікаря Оленою поступово зростало і перетворювалося у нестримне бажання постійно бачити її. Він навіть не здогадувався, що ця прекрасна жінка – диявол в янгольській подобі, що вона створена для того, щоб в неї закохувалися, і жити по-справжньому вона починає лише тоді, коли нею захоплюються. Фрейлейн Петрашева, типова героїня Дімова-модерніста, колекціонувала чоловіків, вона привласнювала їх, як річ, гралася ними, як тільки їй заманеться, аж поки це їй не набридало. Та Ейтель не знав, що вона живе саме так і що жоден роман, яким би палким та довготривалим він не був, ніколи не стане для неї останнім. В кожне наступне захоплення кимсь героїня кидалася з головою, віддавалася повністю цьому почуттю, тож “її серце нагадувало казкового фенікса, який згорає і знову відроджується з попелу”¹¹.

¹¹ Дімов Д. Собр. соч. С. 153.

У романі Д. Дімов ставить перед собою суто психологічне завдання – дослідити душевний стан людини тверезої, холодної, яким був поручник Бенц, котрого, врешті-решт, губить жагуча пристрасть кохання, що раптово полонила його. Психологічні уявлення письменника зводяться до вчення З. Фрейда, згідно з яким поведінка людини визначається підсвідомістю. Пізнати темні глибини своєї душі людина може лише під впливом кохання. Тому, на думку критика Г. Гачева, “...автор відтворює у своєму романі не логіку кохання і не діалектику кохання, а свого роду алхімію цього почуття”¹². Кохання – це щось піднесене, величне і, водночас, небезпечне й спопеляюче, воно “...нагадає життя на порозі смерті: відчайдушними зусиллями, будь-якими жертвами ми відстоюємо кожну його годину, кожну хвилину...”¹³ Таке чаруюче почуття в Бенца могла викликати лише жінка виняткової, щедро обдарованої натури. Саме такою й була Олена Петрашева (жінки такого типу трапляються і в інших творах письменника).

Любовна гра починається тоді, коли поручник дізнається про жахливий факт: він потрібний Олені лише для того, щоб зробити аборт. На цьому етапі читач спостерігає за вирішенням ще одного психологічного конфлікту – між закоханим Ейтелем і Бенцем-лікарем, який дав клятву Гіппократа. В душі героя борються два почуття: лікарський обов’язок і розчарування чоловіка, що дізнається про вагітність жінки, яку він обожнював і кохав до самозабуття. Всупереч приступам гніву та ненависті, незважаючи на афекти відрази, Ейтель не може вирватися з п’яного полону коханої. Чим вона його так покорила? Невже досконалою гармонією своєї особистості, тілесною вродою й елегантністю вбрання, котрі вразили його ще при першій їхній зустрічі на шосе? Навряд. Хоча у напівтемряві вечірніх сутінків Олена дійсно видалася йому надзвичайно вродливою. Та поручник Бенц поділяє думку Андерсена, що краса – це банальна якість, вродливих жінок немало, але справжня чарівність випромінюється із внутрішнього полум’я особистості. Кохання включає як тілесні, так і духовні жадання, почуття Ейтеля до його коханої – це не що інше, як просто якийсь безумний потяг до фізичної присутності героїні, до її сміху, слів, до її методики фліртування, до всього, що випромінювало її невірне серце.

Бенц не намагається навіть натяками переконати Олену і чоловіків з її оточення (брата, старого опікуна і нареченого), які замість неї прийняли рішення про аборт. Але він і сам не ставить питання про неможливість операції. Більше того, демонічна сила Олени найповніше розкривається саме в рішенні лікаря порушити професійну етику і закон (у тому числі моральний), щоб врятувати цю жінку від наслідків її гріховного життя й аморальної поведінки. Фрейлейн Петрашева стала для поручника руйнівним антиподом будь-якої моральної ідеї, і всі сумніви на користь честі, моралі та кар’єри розтопилися перед образом коханої жінки. Ейтель Бенц не думав ні про моральний аспект тієї зловісної “послуги”, про яку його просили, ні про каральні санкції закону, не задумувався він і над дисциплінарним судом чи клятвою, яку давав, коли виходив зі стін військової медичної академії. І замість якихось докорів сумління за скоєння кримінального аборту, лікар вбачав якусь незрозумілу впевненість у своїх діях. Але якщо Бенц відчував у собі хоча б мінімальний супротив проти операції, яку мав зробити, то інші чоловіки з оточення Олени не проявляли жодної тіні сумніву, жодного сліду докорів сумління. Право на здійснення аборту, яке сьогодні вважається емблематичною частиною жіночої емансипації, можливо, єдиним правом, що належить лише жінкам, в романі “Поручник Бенц”

¹² Гачев Г. Творчество Димитра Димова // Писатели стран народной демократии. Москва, 1958. С.8.

¹³ Димов Д. Собр. соч. С.155.

подається як винятково чоловіче питання, як право, котре чоловіки – брати, батьки, опікуни, наречені, друзі – можуть на свій розсуд реалізувати в силу соціально-економічних причин.

Багатьом офіцерам твору головна героїня імпонує зовсім не своєю ляльковою зовнішністю, а власне ризиковістю і відчайдушністю, всіма своїми нерозгаданими тасмніцями. Незважаючи на те, що вона належала багатьом чоловікам, кожен з них насправді здобув лише часткову перемогу, а остаточний вигреш ще не дістався нікому. Це спонукало до дій інших шанувальників, які найвно розраховували її підкорити, однак щоразу фрейлейн Петрашева вислизала їм з рук. Олена нагадувала білу троянду, зовні прекрасну й вишукану, але готову в будь-яку хвилину випустити колочки. На жаль, почуття, яке героїня пробуджувала в людях, приводило їх до самогубства, ставало причиною цілого ряду драм і трагедій. Так, закоханий у неї льотчик німецької армії гине в повітряному бою, австрійський капітан, будучи вже нареченим Олені, теж іде з життя на фронті. Поручник Бенц, відчуваючи в цій жінці щось фатальне, що це сама доля, “яка прийняла людську подобу, щоб сіяти нещастя”¹⁴, все ж самовіддано кохає її, готовий навіть занастити душу, аби лиш вона залишилася з ним. Ейтель закохується в те, що для нього є незрозумілим – в її складну натуру, що поєднувала щирі пристрасть з лукавством. Героїня сама диктувала хід усіх подій, а чоловіки, що її оточували, були лише слухняними виконавцями її забаганок і бажань. Жагуча пристрасть, розпалена у них, перетворювала їх у нерозважних, безвольних істот. І хоча Ейтель дорікає Гіршфогелю, який убив свою невірну дружину, сам він не в силі уникнути важкого злочину: він готовий дезертирувати з німецької армії, коли та відступала, вбачаючи у війні ту єдину перешкоду, яка загрожувала знищити ще на початку любовної ідилії взаємність, якої так важко було досягти. А дезертирство, на думку літературознавця Л.Георгієва, це – зрада, значно складніший злочин, порівняно з убивством у стані афекту, і за нього не варто сподіватися на поблажливості чи помилування. Критик типово по-чоловічому вважає, що “коли вбиваєш за зраду свою дружину, ти захищаєш свою честь, та коли ти зраджуєш батьківщину і своїх товаришів по зброї, ти – жалюгідний боягуз, який власноруч знищує те, що найдорожче у житті – власну честь”¹⁵. Отже, Л. Георгієв з точки зору ображеного чоловіка виправдовує вбивство дружини, вважає його допустимим, на відміну від зради держави. Однак Бенцу легше дезертирувати з армії, ніж не дезертирувати. Та все ж поручник, знову опинившись перед проблемою вибору, що властиво типовим героям літератури модернізму, довго зволікає з прийняттям рішення. Він сам не знав, що здатний на це. Вихований строгим батьком і в суворій дисципліні німецького училища та казарми, Ейтель ніколи не був мрійником, ніколи не тягнувся до соловкиких переживань, як і інші його співвітчизники. Звичайно, він розумів, що “Олена кохала його. Вона навіть готова була стати його дружиною, але покохати його назавжди вона була неспроможна”¹⁶. Саме це лякало й насторожувало поручника, який знав складний характер та мінливі почуття фрейлейн Петрашевої, тому й не вірив у її вірність. До того ж на нього чекав ще один удар – в силу важкої ситуації на фронті німецька армія повинна відступити. Та німець не навчений робити кроки назад. Обернення спиною до ворога суперечить строгим рицарським нормам, за це передбачено розстріл. Тому, за-

¹⁴ Димов Д. Собр. соч. С. 97.

¹⁵ Георгієв Л. Стихията на анализатора. Поглед към ранното творчество на Димитър Димов // Литературна мисъл. 1972. № 2. С. 11.

¹⁶ Димов Д. Собр. соч. С. 127.

сліплений згубною пристрасстю, Бенц швидше зважується на дезертирство, ніж на відступ разом з усіма, що неабияк здивувало французького офіцера Лафаржа, який був переконаний, що жоден німець, холодний, безпристрасний, позбавлений елементарних почуттів і пов'язаних з ними страждань і переживань, ніколи не зрадить батьківщини через жінку. Кожен із його сучасників дотримувався поширеної думки, “наче у всіх цих однаково холодних, залізно-сірих суб'єктів, яких під мундиром важко розрізнити за віком, немає ні серця, ні пристрастей, ні жадань, наче вони – бездушні механізми, яких лише дисципліна зобов'язує думати і діяти, приховуючи від них численні спокуси кохання”¹⁷.

Дійсно, якби Ейтель був насправді ковалем свого щастя, якби він сам керував усіма подіями та вчинками й загалом своїм життям, усе було б по-іншому. Та тут вбачаються сліди фатальності, відбиток жорстокої неминучості: поручник, повернувшись до коханої, застає її в компанії іншого чоловіка, до того ж ворога. Поборовши хвилинні ревності, він починає розуміти, що не може ненавидіти і бажати смерті жінці, яку він кохає понад життя, яку він обожноє і захоплюється її вродою, незалежно від того, чи вона “ніжна, як ангел, чи зла, як фурія”¹⁸. Поручник Бенц, повністю зрікшись почуття власної гідності, пожертвував усім: честю і кар'єрою, майбутнім та своїм життям – і все це заради жінки, заради коханої. Замість царства кохання, перед ним розчинилися двері пекла, замість омріяного прекрасного щастя – морок страждань...

Наприкінці роману такий колоритний і водночас дуже суперечливий герой наклав на себе руки. Цим Д. Дімов вкотре наголошує на тому, що Ерос і Танатос невіддільні одне від одного, порізно існувати вони не можуть. Кохання, нещире або невзаємне, обов'язково має бути трагічним, тобто, закінчитися смертю одного з закоханих. Це, на думку Д. Маркова, закладене вже у людській підсвідомості, тому не дивно, що поведінкою героїв, їхніми діями керує “прихований механізм їхнього внутрішнього “я””¹⁹. Так, Олена – фігура неприродня, в ній виражене щось хворобливо-патологічне, вона здатна на будь-яку авантюру. Але і Бенц, не розуміючи до кінця темних глибин своєї душі, теж опиняється під владою фатуму. Для письменника духовний світ людини – не що інше, як безодня пристрастей, жадань і спокус, з якої доля невидимими, прозорими нитками керує нашим життям. Тому основна колізія роману “Ейтель – Олена”, розповідь про “нього” і про “неї” так і не переходить у розповідь про “них”. Навіть у моменти найбільшої близькості поручник Бенц і фрейлейн Петрашева залишаються представниками паралельних світів, які не перетинаються і не можуть перетнутися. Власне, Д. Дімов намагається переконати читачів у тому, що саме в неможливості перетину їхніх світів корениться справжня драма Бенца і драма усього твору.

Отже, у романі “Поручник Бенц” Дімітр Дімов звертається до вічної дилеми – стосунків чоловіка і жінки, які закінчуються смертю одного з них, до конфлікту різних аспектів одного “Я”, однієї особистості. Для болгарського письменника важливе значення у розгортанні й вирішенні цих конфліктів має також етнічне походження його персонажів, яке, власне, й визначає їхні стосунки й поведінку. Дімов зводить героїв різних етносів, щоб підкреслити, що контраст між ними і пов'язані з цим додаткові перешкоди в міжособистісних стосунках нейтралізуються лише в коханні. Та їхнє кохання – трагічне,

¹⁷ Дімов Д. Собр. соч. С. 185.

¹⁸ Там само. С. 177.

¹⁹ Марков Д. Димитр Дімов – романист // Марков Д. Болгарская литература наших дней. Москва, 1969. С.140.

бо воно виникає між ексцентричними, самодостатніми і сильними особистостями, які виявляються фатальними одна для одної. Саме на основі етнічних, психологічних (і соціальних) відмінностей письменник намагається рельєфніше окреслити те спільне, архетипне, що спостерігається в його персонажів і в їхніх стосунках.

Отже, письменник, відмовившись від класичного героя, створює нетипові характери у нетипових обставинах. Він звертається до внутрішньо вільних людей, залежних від свого екзальтованого характеру, охоплених однією пристрастю, яка їх знищує. Персонажі Дімова – несподівані для себе і для самого автора. Тут доречно згадати відомого французького філософа Анрі Бергсона, який вважав, що чоловіки і жінки – люди різних типів, протилежних темпераментів. Жінки, на його думку – приземлені, буденні істоти, що прагнуть спокою, тиші і задовольняються тим, що мають, а чоловіки – істоти поетичні, сенс життя яких – у вічних мандрах і творчих пошуках. У романі “Поручник Бенц” усе навпаки: ми бачимо вірного Бенца і невірну Олену, яка виявляється фатальною для реаліста-поручника, зустрічаємо стихійну героїню і продуманого протагоніста. Таким чином, болгарський письменник, дотримуючись модерністичної традиції, досліджує психологічний поєдинок між двома статями, конфлікт між чоловіком і жінкою, між двома абсолютно протилежними темпераментами, конфлікт між розумом і почуттям, між раціональним та емоційним. У романі “Поручник Бенц” краса, почуття виявляються вищими, сильнішими за мораль, за розум, вони спонукають героїв порушувати золоте правило – слухати своє раціональне єство і йти за покликом серця, згубною пристрастю.

MODERNISTIC DECISION OF THE PSYCHOLOGICAL CONFLICT IN THE NOVEL “LIEUTENANT BENTS” BY DIMITR DIMOV

Vira DYAKIV

*L'viv Ivan Franko National University
1, Universytets'ka Str., L'viv, 79000
The Chair of Slavonic Philology*

In the centre of the article is the analysis of the decision of the psychological conflict in the novel “Lieutenant Benc”, which is the first belletristic attempt of the outstanding Bulgarian writer of the twentieth century – Dimitr Dimov. The general appraisal of the functioning of the exotic characters in this work is given, the type of the modern woman, which was created by the writer’s creative fancy, is analyzed. The ways of the modernistic decision of the psychological conflicts in the novel “Lieutenant Benc” are studied.

Key words: Bulgarian literature, conflict, novel, psychological conflict, modernistic decision.

Стаття надійшла до редколегії 16.01.2007
Прийнята до друку 28.02.2007